

ONA TILI DARSLARIDA ILG‘OR METODIKALARDAN FOYDALANISH VA KOMMUNIKATIVLIK

Marahimova Go‘zalxon Xamraliyevna

*Farg‘ona viloyati Dang‘ara tumani XTB tasarrufidagi
8-maktab ona tili va adabiyoti fani o‘qituvchisi*

Ushbu maqolada, ona tili darslarida ped texnologiya tushunchasi, interfaol metodlarni darslarda qo‘llash hamda o‘qituvchi va o‘quvchilarning moloqot namunasining o‘rnatilishi haqida so‘z yuritiladi.

Kalit so‘zlar: ona tili, adabiyot, pedagogika, kompyuter texnologiyalari, innovatsion texnologiyalar, noan’anaviy darslar, zamonaviy pedagogik texnologiya.

«Ona tili va adabiyot» darslariga noan’anaviy darslarni olib kirish va uni ta’lim mazmuniga singdirish, dars o‘tishning yangi-yangi usullarini topish Davlat ta’lim standartlari talablarini bajarishga zamin yaratadi. Inson shaxsini har tomonlama kamol toptirish, o‘z kelayotgan yosh avlodda umuminsoniy va milliy qadriyatlarga hurmat tuyg‘usini uyg‘otishda, milliy tilga, o‘z xalqining an‘analariga iftixor hissini kamol toptirishda «Ona tili va adabiyot» darslarining o‘rni beqiyosdir.

Shuningdek, hozirgi davrda XXI asr pedagogidan nafaqat nazariy bilim balki shu bor bilimni o‘quvchilar ongiga samaraliroq usullar orqali yetkazish, berilgan bilimning oson, puxta va tez o‘zlashtirilishiga zamin yaratish, o‘quvchilar ongida mantiqiy fikrlash, ijodkorlik va ravonlikni shakllantirish ham talab etilmoqda.

Albatta bunday vazifalar innovatsion texnologiyalar, turli xil interaktiv o‘yinlar orqali amalga oshiriladi.

Demak, endi o‘qituvchidan an’anaviy darsdan noan’anaviy darsga o‘tish talab etiladi: Noan’anaviy darsning asosiy yo‘nalishlari: [138]

- a) O‘quvchilarga mustaqil fikr yuritishni o‘rgatish;
- b) O‘quvchi fikrini bir nuqtaga jamlash;
- c) O‘quvchilarda fan asoslari, yutuqlari to‘g‘risida aniq tushuncha hosil qilish;
- d) Olgan bilimlarini amaliyotda qo‘llash va boshqalarga o‘rgatish va hokazo.

Yana bir e’tiborga olinishi lozim bolgan jihat bu ona tili va adabiyot darslari davomida computer texnologiyalardan foydalanishdir. Buning uchun birinchi navbatda o‘qituvchi sinfxonani kerakli jihozlar bilan ta’minlanishini tashkil etishi, so‘ngra mavzuga doir taqdimotlar, videolar, qisqa filmlar, rasmlar va ijod namunalari yaratishi yoki internet saytlaridan sifatlarini tanlab yuklab olishi lozim. Buning asosiy sababi, ular o‘quvchilarning ijodkorligini va dunyoqarashini kengaytirishga, visual

o'rganishni rivojlantirishga va albatta o'quv jarayonining qiziqarliroq va sifatliroq tashkil etilishiga yordam beradi.

Bu usul grammatik jihatdan murakkab mavzularning oson tushunilishiga, rasmlar orqali o'quvchilarning mustaqil oddiy gapdan to kichik matn tuza olish qobiliyatini o'stirishga, adabiyot namoyondalari hayoti va ijodini ko'z oldida gavdalantirish va yaxshiroq yodda saqlashga, ularning ijod namunalari bilan ekran orqali bahramand bo'lishga yordam berishi bilan alohida xarakterlanadi.

Har bir darsni o'ziga xos usul asosida o'tish, o'quvchining fanga bo'lgan qiziqishini oshirish, uning qalbida ilmga muhabbat uyg'otish o'qituvchining mahoratiga bog'liq. Muallimning mahoratini oshirishga xizmat qiluvchi vositalardan biri zamonaviy pedagogik texnologiyalardir. Zamonaviy pedagogik texnologiya – hozirgi zamon didaktikasi va pedagogikasi taraqqiyotining mahsuli.

Kommunikativ usul E.I.ning taklifi bilan o'z nomini oldi. Bir qator nashrlarda usul kontsepsiyasini asoslab bergan Passov. Usul kommunikativ tilshunoslik g'oyalariga, faoliyatning psixologik nazariyasiga va madaniyatlar muloqotida individuallikni rivojlantirish kontsepsiyasiga asoslanadi, bu

Usulning lingvistik kontsepsiyasi kommunikativ tilshunoslik g'oyalariga asoslanadi.

1. Muloqot (va shunga mos ravishda o'rganish) birligi ***nutqiy harakatlar***, bular. nutqiy xulq-atvor qoidalari bilan tartibga solinadigan, muayyan nutqiy vaziyatda bajariladigan va adresatga ega bo'lgan nutq harakatlari.

Til o'rgatish uchun nutqiy harakatlarning mazmunini amalga oshirish uchun til birliklarini tanlab olish va o'rganish maqsadlariga ko'ra turli xil turlarini (axborotli, rag'batlantiruvchi, odob-axloq va boshqalar) farqlash muhim ahamiyatga ega.

Ayrim tadqiqotchilar nutqiy harakatni nutq xatti-harakatlarining elementar birligi deb hisoblaydilar, nutqiy harakatlar esa yuqori darajadagi birliklarga birlashgan holda shakllanadi. ***nutq*** (bog'langan matn). Ko'pgina olimlarning fikriga ko'ra, til o'rgatishda nutq aktlariga tayanish o'rganishni optimallashtirish va uning motivatsiyasini oshirishga yordam beradi.

Nutq harakatlarini tanlash birligi hisoblanadi ***nutq niyati*** ularning nutqiy xulq-atvorini mazmunli tashkil etuvchi va tartibga soluvchi so'zlovchi va tinglovchi. Talabani turli xil niyatlarni (aloqa, tartibga solish, axborot, baholash va boshqalar) amalga oshirish qobiliyati kommunikativ metodologiya doirasidagi darslarning muhim xususiyati bo'lib, o'quv materialini tanlash va taqdim etishga funktsional yondashuvni aks ettiradi. sinf xonasi.

Tilni muloqot vositasi sifatida o'zlashtirish o'quvchilarni shakllantirishni o'z ichiga oladi. **kommunikativ qobiliyat**, nafaqat til tizimini bilish, balki muloqot maqsadlariga erishish uchun til birliklaridan to'g'ri foydalanish qobiliyatini ham anglatadi.

Kommunikativ faoliyat sohalarining kommunikativ kompetentsiya birliklari sifatida ko'rib chiqish, aloqa mavzulari va vaziyatlari va ularni qo'llash dasturlari, aloqa taktikasi, muloqot ishtirokchilarining ijtimoiy rollari, shuningdek, turli xil vakolatlarni (nutq, pragmatik, lingvistik) taqsimlash. Ijtimoiy-madaniy va boshqalar) tilni bilishning turli bosqichlari va darajalarida o'quv maqsadlari va ularga erishish yo'llarini aniqroq ko'rsatish orqali ta'limning kommunikativ yo'nalishini ta'minlashga hissa qo'shdi.

Usulni psixologik asoslash uchun mahalliy psixologik maktab tomonidan ishlab chiqilgan o'rganishga shaxsiy-faollik yondashuvi qo'llanilgan (masalan, Zimnyaya, 1999). Ushbu yondashuvning asoslari L.S.ning asarlarida qo'yilgan. Vygotskiy, S.L. Rubinshteyn, A.N. Leontiev, bu erda shaxs faoliyatda va boshqa odamlar bilan muloqotda shakllanadigan va faoliyat va muloqotning tabiatini belgilaydigan sub'ekt sifatida ko'rib chiqilgan.

E.I.ga ko'ra kommunikativ usulning kontseptual qoidalari. Passovu quyidagilardir:

1. Ona tili maktabdagi boshqa fanlardan farqli o'laroq, o'rganishning maqsadi ham, vositasi hamdir.

2. Til – muloqot, aniqlash vositasi; talabalarni ijtimoiylashtirish va o'rganilayotgan til mamlakatining madaniy qadriyatlari bilan tanishtirish.

3. Ona tilini o'rganish ona tilini o'rganishdan farq qiladi:

o'zlashtirish yo'llari;

Aloqadagi axborot zichligi;

Tilni sub'ekt-kommunikativ faoliyatga kiritish;

Amalga oshirilgan funktsiyalar to'plami;

Bola nutqini rivojlantirishning sezgir davri bilan bog'liqligi.

O'quv jarayonining asosiy ishtirokchilari *o'qituvchi va o'quvchi*. Ular o'rtasidagi munosabatlar asoslanadi *hamkorlik* va teng *nutqiy hamkorlik*.

O'qitishning kommunikativ usulidan foydalangan holda o'qitish mazmunini qurishning asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat:

1. Nutqni yo'naltirish, bular. muloqot orqali ona tilini o'rganish. Kommunikativ usul birinchi marta muloqotni faqat muloqot orqali o'rgatish kerak degan pozitsiyani ilgari surdi. Bu darsning amaliy yo'nalishini bildiradi. Va bu erda shuni qo'shimcha qilish kerakki, bu to'g'ri ta'limning eng muhim shartidir.

Muloqot shunchaki e'lon qilingan emas, o'rganish uchun oddiy dastur (ko'pincha an'anaviy), lekin aslida u quyidagilarga xizmat qiladi:

a) bilimlar amalga oshiriladigan kanal;

- b) individuallikni rivojlantirish vositasi;
- v) shaxsning zaruriy fazilatlarini tarbiyalash vositasi;
- d) tajribani uzatish va muloqot qilish qobiliyatini rivojlantirish usuli.

Avvalo shuni ta'kidlash kerakki, ona tili o'qituvchisi talabalarga nutq faoliyatining usullarini o'rgatadi, shuning uchun biz bu haqda gapiramiz. **Kommunikativ kompetensiya** ona tilini o'qitishning asosiy maqsadlaridan biri sifatida. Lekin kommunikativ kompetensiya faqat asosida shakllanishi mumkin **lingvistik kompetensiya** ma'lum daraja. Biroq, barcha turdagi maktablarda o'qitishning maqsadi til tizimi emas, balki ona tilidagi nutq faoliyati va o'z-o'zidan emas, balki madaniyatlararo o'zaro ta'sir vositasi sifatida.

Til madaniyatning elementidir, u ma'lum bir madaniyat doirasida ishlaydi.

Shunday ekan, bu madaniyatning o'ziga xos xususiyatlari, tilning madaniyatdagi amal qilish xususiyatlari bilan tanish bo'lishimiz kerak. Va bu erda biz shakllanish haqida gapiramiz **mintaqaviy tadqiqotlar, kompetensiya**.

Siz gapirishni faqat gapirish orqali, tinglashni - tinglash orqali, o'qishni - o'qish orqali o'rganishingiz mumkin. Bu, birinchi navbatda, mashqlarga taalluqlidir: mashq qanchalik haqiqiy muloqotga o'xshasa, shunchalik samarali bo'ladi. DA **nutq mashqlari** zudlik bilan amalga oshirilishi bilan rejalashtirilgan, dozalangan va shu bilan birga katta miqdordagi lug'at va grammatikaning tez to'planishi mavjud; haqiqiy muloqotda ishlatib bo'lmaydigan biron bir iboraga ruxsat berilmaydi.

Shuning uchun maktab o'quvchilarida nutq faoliyatining u yoki bu shaklida zarur ko'nikma va malakalarni, shuningdek, dastur va standartda belgilangan darajada lingvistik kompetensiyani shakllantirish uchun guruhning har bir o'quvchisi uchun faol og'zaki amaliyot zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Zamonaviy o'zbek tili: Morfologiya/ Mualliflar jamoasi. Mas'ul muharrirlar H.G'.Ne'matov, R.R.Sayfullayeva. –T.:Mumtoz so'z, 2008. -468 b.
2. Karimova V. Ijtimoiy psixologiya va ijtimoiy amaliyot. Toshkent, 1989
3. Karnegi D. Muomala sirlari. Toshkent, «Navro'z», 1992.
4. Ключев Е.В. Речевая коммуникация. М.: ПРИОР, 1998.
5. Кнапп М.Л. Невербальные коммуникации. М.: ПРИОР. 2000
6. Лабунская.В.А. Экспрессия человека: общение и межличностное познание. —Феникс. Ростов-на-Дону.1999.